

Szilády Károly, a levélíró

Székelyné Kőrösi Ilona

A kecskeméti nyomdászat története elválaszthatatlan Szilády Károly (1795–1871) nyomdász és nyomdatulajdonos munkásságától. 1841-ben komoly szakmai tapasztalatok birtokában és hosszú távra szóló elhatározással nyitotta meg nyomdáját az alföldi mezővárosban. Kapcsolatrendszere kiterjedt az egész Kárpát-medencére, szakmai elismertsége máig közismert.¹

Az utókorra maradt nyomtatott kiadványok mellett Szilády Károly hagyatékának értékes és kevésbé ismert része a Conceptek (levélfogalmazványok) gyűjteménye. A kéziratok alapján megismerhető a kecskeméti évek hiteles korrajza és a nyomdász emberközeli portréja.

A terjedelmesebb magánlevelek egyik központi témája a család és a rokonság. Az idősödő nyomdatulajdonos szeretettel és gondoskodás-

Katona József. Barabás Miklós litográfiája, 1856

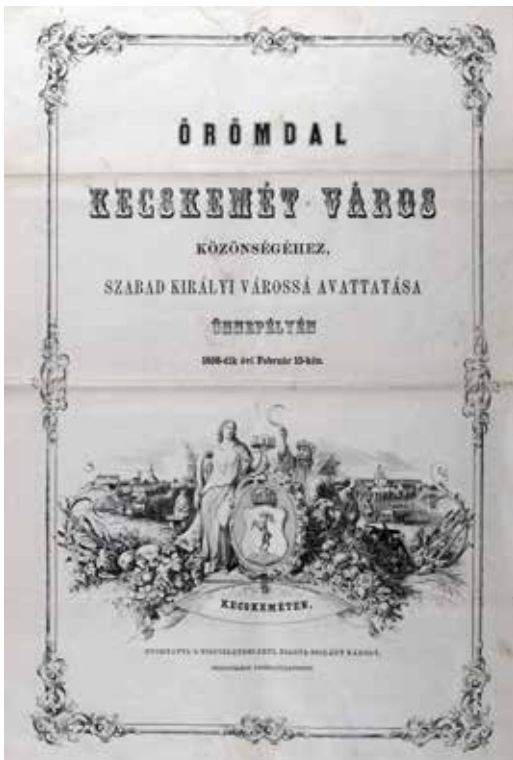

Kereskedelmi reklám, 1859. A nyomtatvány szabásminta darabjaként maradt meg

sal küldte csomagjait, és írta leveleit távol levő fiainak, rokonainak és anyósának, akivel felesége korai halála után is tartotta a kapcsolatot.²

Írásai nyomán eleven képet kapunk a csomagokat szállító tyúkos kofákról, a város pesti házáról, a tavaszi pesti vásárról, amely találkozási alkalom volt a távol élő rokonok számára. Kecskemét történetének és művelődéstörténetének árnyaltabb megismeréséhez is hozzájárulnak a conceptek, amelyekben szó esik jelentős eseményekről, színházról, művészekről, híres emberek látogatásáról, a vasút építéséről és átadásáról, helyi intézményekről az iskoláktól a takarékpénztáron át a kaszinóig és a vendéglőig, Bach-huszárokról, pandúrokról, betyárokról, aktuális hírekről, sőt még pletykákról is.

A három évtized levéltermése bőséges információt hagyott az utókorra az utazás, közlekedés, árubeszerzés témakörében is; most ezekből mutatunk be néhány példát.

Nyomatvány Ferenc József látogatásának emlékére

A 46 éves korában Kecskemétre került Szilády élete nagy utazásainak javán már túl volt. Bécsben tanult, s a kor szokásainak megfelelően tanulmányozta neves európai mesterek műhelyeit, később pedig munkája és családi körülményeinek alakulása szólította hol erre, hol arra. Elfoglalt, öregedő, felesége halála után magányos és időnként különféle nyavalyákkal bajlódó ember volt, különösen a fogalmazványok keletkezésének második felében. Hová és miért mozdult ki megszokott közegéből, milyen úti céljai voltak és milyen tapasztalatokat szerzett a korabeli közlekedési viszonyokról, az utazással összefüggő körülményekről?

Alapvetően üzleti és rokonlátogatási céllal kelt útra. Kiadókkal, szerzőkkel, papírkereskedőkkel, könyvkötőkkel és könyvkereskedőkkel fenntartott üzleti kapcsolatai behálózták az országot, de leginkább Pesthez kötődött. Rokonai Pesten és környékén, Debrecenben és szerte az országban éltek. Két felnőtt fiának lakóhelyei – aktuális munkájuknak megfelelően – sűrűn változtak. Leggyakrabban a vásárok, a rokonlátogatások és jeles ünnepek adtak alkalmat az utazásra. 1841

és 1871 között a közlekedési viszonyokban óriási változások történtek, amint ez a levélfogalmazványokban is jól érzékelhető.

Az „Édes Jó Anyámnak” megszólítású levelek Szilády anyósának szóltak, akit rendszeresen meg is látogatott Debrecenben. Mint az 1847. szeptember 18-ai fogalmazványban olvashatjuk, a hazautazás akkor még – igaz, kényelmes tempóban – három napig tartott. Debrecenből 11 órakor indulva, estére Madarasra ért útitársai-val, ott megszálltak, hajnali 4 órától déli fél egyre Szolnokra értek, onnan ebéd után indultak a vaspályához, s fél háromtól fél négyig tartott az út Ceglédig. Innen Pestig abban az időben este 6 óráig tartott az út. Ez alkalommal Szilády Cegléden éjszakázott: „Én ugyan haza jöhettem volna Kecskemétre, mert Czepléd ide csak 3, legfőlebb 3 ½ óra járás; de a czeplédi pap t. Szabó Károly úr meg tartóztatott, 's csak a' másnap 10 óra után indult gyorskocsik egyikén bocsátott útnak, 's így Kedden egy órára itthon voltam.”³ Cegléd fontos csomópontnak számított, előfordult, hogy ide beszélt meg találkozót, pl. 1847 novemberében Szilády Lászlóval.⁴ Üzleti útjait, melyeket rendszeresen időzített, pl. a több napig tartó

Szilády Károly unokáival. MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára

pesti Józsefnapi vásár idejére, rokonok, ismerősök meglátogatásával is összekötötte, mint 1848 januárjában is tervezte „Gedeon öcsémnek, Rádra” címzett levelében: „Tavasszal, ha jó idők járnak, szeretnék már én is egy nap Pomázra is kimenni, rég nem látott testvéremet, Juli nénémet valahára meglátni, s vele egy napot tölteni... úgy hiszem Mares István öcsém is ott lesz, te pedig... szokott úton mennél át ugyan oda.”⁵ Ez év tavaszán József fiát várta haza Pozsonyból, akinek levelében – a rá jellemző precizitással – ilyen útbaigazítást adott: „Ha pénteken reggel ülsz fel a gőzhajóra, azon estve még Pesten lehetsz; keresd fel Madass bátyádat, most is ott lakik hol hajdan, t.i. a' Ferenczi tér és Kigyó utca szegletin lévő ház 2dik emeletében. De másnap negyed 7re már a Sebestyén piacon álló vasúti omnibuszon kell lenned, melly 6 pkrért kivisz az indóházhoz; fél hétre indultok 's legfőlebb 9re Czegléden lesztok, hol a' gyorskocsik közül valamelyikre felülsz, melly 1 pftért Kecskemétre hoz szombaton déli 12 órára, mikor majd kész ebédvel várlak. – A' reggeli menettel azért jobb jönni, mert akkor biztosabban lehet Czegléden gyorskocsit találni, mint a' délutáni 1 óraker induláskor.”⁶ József gőzhajón és vasúton viszonylag gyorsan hazaérhetett, a Nagylakon állomásozó mérnök fiát, Lajost viszont maga Szilády beszélte le a hazautazásról költségkímélési céllal, hiszen csak fogadott kocsin tudott volna utazni oda-vissza, „mi a mostani mezei munkás időben sokba fogna kerülni”.⁷ Kecskemét és az innen utazni szándékozók számára gyökeres változást hozott az 1853-as esztendő, amikor végre befejezték a Pest–Szeged vasútvonal építését. Egyszerre közelebb került egymáshoz minden település, amelyeket összekötött a vasúthálózat. „...még e farsangban felrándulok Debreczenbe Napammal együtt. Hisz' most innét Kecskemétről reggeli 3 óra után megindulva, déli fél 12-re Debreczenben vagyunk; onnét délután fél 1-re megindulva, még az nap este 9 óraker ismét honn! Ez aztán a hipp hopp féle utazás.”⁸ Ez év tavaszán Jászkiásban tartózkodó fia meglátogatását tervezte, aki Abonyba ígért neki kocsit. Szilády így írt: „...azt előre meg kell mondanom, hogy a' Pesti József napi vásárt (martius 17kétől 21-ig) semmi esetben el nem múlászthatom, bár minő idő lesz is; azonban Jászkiásbe csúnya hideg időben ily vénkoromban nem megyek, mert más dolog Kecskeméttől Pestig vasúton járni, más pedig Abonytól Kisérig Istentudja miféle kocsin – melyen való utazástól

Színlap részlete, 1843. Katona József Múzeum. A nyomtatvány szabásminta darabjaként maradt meg

különben is már elszoktam.”⁹ Az utazásra végül májusban került sor, és a szolnoki új indóháznál beszéltek meg a találkozót. „...a kocsin pokróczot tétesz lábunk alá, mert ha esső lesz, fölül ugyan nem fogok aggódni a' megázástól, mert veszek esernyőt, de csizmám alkalmasint paczallá válna Kisérig.”¹⁰ Néhány hét múlva ismét egy debreceni útvjáról tudósította ismerőseit, a nyári bécsi kirándulása azonban lábfájás miatt elmaradt, hiszen „ott is kell járkálni az embernek saját talpán, oly helyeken, hová a' különben olcsó fiakereken nem lehet menni.”¹¹ A Bécsbe induló Szilády Lászlónak jó útikönyvek vásárlását javasolta. 1859-ben is ott volt a pesti Józsefnapi vásáron, útját összekötvé főtí és szadai rokonainak meglátogatásával, majd április végén Debreczenbe ment, hogy „az első májust az új nyomdász urakkal lehessen szerencsém eltölteni”.¹² 1860-ban augusztusban is Pestre utazott „a Szent István napi nagyszerű ünnepély megbámulására, melyre, mint hallom, töméntelen nép fog egész hazánkból összeseregleni”.¹³ Pestre – más alkalommal – unokáit is magával vitte világot látni, sőt 1865-ben, József fia halála után özvegyen maradt menyét – aki még sosem járt Pesten –, házvezetónőjét és annak kisfiát is megutaztatta, s öt napon keresztül ismertette őket a város nevezetességeivel. (Emiatt elhalasztotta a debreceni új színház meglátogatását.)

Az utazáshoz szorosan kapcsolódnak a szállodák, amelyek megválasztására Szilády nagy gondot fordított. Vásárok alkalmával gyakran szállt meg Pesten az ismerős Kollerichné asszonyságnál, aki előzetes értesítése esetén meleg szobával várta. Kollerichné lakása „az apácák temploma

melletti kis utcán bemenne a Molnár utcába, bal-kézre legelső kapuban, Waldhauser nevű rostás házában, az I. emeleten...” volt.¹⁴

A szállodák közül az Aranyas vendégfogadót részesítette előnyben, ahol magyaros szellemen fogadták, magyaros ételeket főztek és a cselédséggel is szót értett. Időnként megszállt a Magyar Király vendégfogadóban is. A szobafoglalást levélben intézte vagy pesti barátait kérte a közvetítésre. Debrecenben a Fehérló vagy Telegdy Lajos vasút melletti fogadójában volt a szálláshelye, míg „a Bikába ahoz az átkozott vereshajú fogadóhoz – ki alig ezer lépésre fekvő szőlőskertbe 1 pftért vitt ki és ugyan annyitért hozott vissza – csakugyan nem szállok többé” – írta 1859-ben.¹⁵ A fogalmazványok nyomdászattörténeti szempontból is fontos adatokat tartalmaznak, pontosan nyomon követhetők a nyomdai beszerzések.

Képet kaphatunk a korabeli háztartásról és a bevásárlásokról is. Zöldség, gyümölcs, baromfi, hal, hús bőséggel volt a helyi piacon. Hízott libát, baromfit, gyümölcsöt, dinnyét, sertéshúst pesti rokonainak, ismerőseinek is küldött, sőt a télire eltartandók beszerzését is vállalta, mint például igazi nemes kecskeméti pogácsaalma, téli savanyú és édes alma. Nyáridőben is küldött Pestre halat (potykát és kecsegét) kosárban, jég közé pakolva.¹⁶ Bár maga nem volt gazdálkodó, mégis figyelt az időjárásra, foglalkoztatta a szőlő- és gyümölcsstermés, figyelemmel kísérte az új fajtákat, beszámolt a kecskeméti dinnyecsarnok megnyitásáról, s hosszú leveleket szentelt a jó süttők (püspöktök) termesztési és sütési titkainak. Zöldség- és virágmagvakat rendszeresen küldött leveleiben. Szokása volt unokáinak és a rokon gyerekeknek aprópercet és debreceni mézeskalácsot küldeni.¹⁷ Novembertől egész télen át a nyomdatulajdonos asztalára is jutott a kecskeméti disznótorok finomságaiból, hiszen Vargáné Zsuzskát, a házvezetőnőt sokfelé hívták segíteni. A gazdasszony által csomagolt és Pestre küldött kóstolót időnként viszonzották az ismerősök, például egy lányni vasútra feladott ürmös borral. „Savanyúvizet” többek között Szolvyáról hozatott.¹⁸ A sertésvétel és a szalonnatárolás fontos kérdései is feljegyzésekre készítették Sziládyt; közvetítésével pesti ismerős családok is vásároltak és itt dolgoztatták fel a sertéseket.¹⁹

Mint a fenti példák is mutatják, a kecskeméti nyomdatulajdonos kéziratái a korhű tudósítás értékével bírnak, és emberközeli képet adnak a 19. századi nyomdászat egyik kiváló alakjáról.

JEGYZETEK

- 1 A Magyar Grafika 50 éve c. jubileumi számban Székelyné Kőrösi Ilona ismertette Szilády Károly munkásságát. További irodalmat lásd uo. Magyar Grafika 50. 150–157.
- 2 Konyári Kenéz Józsefné Kiss Máriának. Szilády édesanyja, Csépán Zsuzsánna 1829 márciusában, édesapja, Szilády Péter 1829 novemberében halt meg.
- 3 BKMÖL Conceptek. Édes jó Anyámnak Debrecenben. 1847. szept. 18.
- 4 BKMÖL Conceptek. Szilády László öcsémnek, 1847. november.
- 5 BKMÖL Conceptek. Gedeon Öcsémnek Rádon, 1848. jan. 20.
- 6 BKMÖL Conceptek. József fiamnak Pozsonyban. 1848. ápr. 9.
- 7 BKMÖL Conceptek. Lajos fiamnak Nagylakon (Makón által). 1848. ápr. 10.
- 8 BKMÖL Conceptek. Szilády László Öcsémnek Halason. 1858. jan. 18.
- 9 BKMÖL Conceptek. József fiamnak Jászakisérben. 1858. febr. 8.
- 10 BKMÖL Conceptek. József fiamnak Jászakisérben. 1858. máj. 13.
- 11 BKMÖL Conceptek. Szilády László Öcsémnek KHalason. 1858. júl. 3.
- 12 BKMÖL Conceptek. Király László Öcsémnek Pomázon. 1859. febr. 28., Telegdy László Úrnak Debrecenben. 1859. ápr. 29.
- 13 BKMÖL Conceptek. Telegdy Lajos Úrnak Debrecenben. 1860. aug. 14.
- 14 BKMÖL Conceptek. Lajos fiamnak Makón. 1847. nov. 20.; Szilády Lászlónak Halason. 1847. nov.
- 15 BKMÖL Conceptek. Telegdy Lajos Úrnak Debrecenben. 1859. ápr. 29.
- 16 BKMÖL Conceptek. Tili hűgomnak Pöszéren, 1848. júl. 7.
- 17 BKMÖL. Conceptek. Lajos fiamnak Vácon. 1854. okt. 18.
- 18 BKMÖL Conceptek. Adamofszky úrnak Pesten. 1867. jan. 8.
- 19 BKMÖL Conceptek. Czere Benjamin Uram Öcsémnek Pesten. 1850. dec. 9.